

TERCÜMELER:

TÜRKLER EDİRNE'Yİ NE VAKİT ALDILAR?*

ALEKSANDIR BURMOV

Bulgarcadan çeviren: HASAN EREN

Tarih araştırmalarında sık sık belirtildiği gibi, Edirne'nin zaptıyla Türkler Avrupa'ya sağlam bir şekilde ayak basmışlardır¹. Bizans imparatorluğunun bu pek önemli askerî-stratejik merkezinde yerleşmek sayesinde Türkler, Bizans hâkimiyetine yalnız ciddi bir darbe indirmekle kalmadılar. Edirne, her şeyden önce Balkan yarımadasına ve umumiyetle Güney - doğu ve Orta - Avrupa'da Türkler tarafından yapılacak istilâ hareketleri için önemli bir hareket noktası oldu. Bu bakımdan, Edirne'nin Türkler tarafından zaptı tarihini daha katî şekilde tesbit etmek, Bizans ve Doğu ve Orta-Avrupa tarihi için büyük bir ehemmiyeti haizdir. Fakat, bu meselenin Bulgar tarihi için daha büyük bir önemi vardır. Çünkü, eldeki bütün kaynaklar, Bulgaristan'ın istilâsı yolunda ilk adımların, Edirne'nin Türkler tarafından hemen zaptından sonra atıldığını göstermektedir².

* Izvestiya na Bılgarskoto istoričesko družestvo XXI (1945), 23-32.

¹ Johannes Dräseke, Der Übergang der Osmanen nach Europa im XIV. Jahrhundert: Neue Jahrbücher für das Klassische Altertum, Geschichte und deutsche Litteratur, Jahrg. XV (1913), B. XXXI, 503.

² Laonici Chalcocandylae historiarum demonstrationes, Ed. Eugenius Dalko. Budapestini, 1927. I. c. 29. s.

Feridun Bey, Münşâ'ât al-salâtin. Birinci kitap. İstanbul, 1274. 95-96. s.; kış. A. Şopov, Iztočnik za bılgarskata istoriya: Periodičesko Spisanie LXIII (1913), 1 ve mütaakıp; B. Dyakoviç, Sbornik na Feridun-Bey: Godišnik na Narodnata biblioteka v Plovdiv, 1922, 191. s. ve mütaakıp.

Saidino, Chronica dell'origine, e progressi della casa ottomana. Tradotta da Vincenzo Brattuti. Parte prima. Vienna, 1649. 82-86, 89-90. s.

Mustafa Ben Abdala Hadschi Chalfa, Rumeli und Bosna. Aus dem Türkischen übersetzt von Joseph von Hammer. Wien, 1812. 53. s.

Hans Lewenklaw, Neuwe Chronica Türkischer nation von Türcken selbst beschrieben. Franckfurt, 1595. 7. s.

Buna rağmen, Edirne'nin zaptı tarihi şimdiye kadar katı şekilde tesbit edilmemiştir³. Eskiden Türk kroniklerine istinaden Hammer tarafından verilen tarih -1361- kabul ediliyordu⁴. Sonradan Jireçek, Orhan'ın ölümüne ait bir Bizans haberine dayanarak Edirne'nin zaptı tarihini 1363-e nakletti⁵. En yeni zamanlara gelinceye kadar bu tarih kabul ediliyordu⁶. Ancak, Edirne'nin 1369-da düştüğünü bildiren bir Bizans kroniğinin yayımından sonra, Jireçek, şehrin daha geç zaptedildiği düşüncesini ileri sürmüştür⁷. Anlaşıyor ki Edirne'nin Türkler tarafından zaptı tarihi meselesi şimdi de açık durmaktadır.

Giacomo di Pietro Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Rausa*, libri XI. Venetia, 1605. Ben burada ikinci basımını kullandım. (Ragusa, 1790. 108. s.). Bundan başka karşılaştırdınız :

Dr. P. Nikov, *Turskoto zavladevane na Bılgariya i sıdbata na poslednite Şişmanovci* : İzvestiya na Bılgarskoto istoričesko drujestvo VII VIII (1928), 51.

Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Erster Band. Pest, 1827. 167. s.

Johann Wilhelm Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*. Erster Theil. Hamburg, 1840. 221. s.

³ Bunun başlıca sebebi elde müspet kaynaklar bulunmamasıdır. XIV - üneü yüzyılın ikinci yarısına ait olaylar hakkında malûmat veren Bizans tarihçileri (Chalcoocandyles, Phrantzes, Ducas) Edirne'nin zaptına dair tam bir tarih göstermemektedir. Edirne'nin Türk elinde bulunduğunu bildiren - vesika kıymetini haiz - en eski Bizans kaynağı 1389-a aittir. Bu tarihte (şubat 6897 - 1389) İstanbul patriği Edirne Türk elinde olduğundan, Edirne mitropolitine merkezini Agatopolis'e nakletmesine müsaade etmiştir. Bk. *Mikolosich et Müller*, *Acta*, c. II. 129. vesika, 405. s. Krş. Jireçek, *Srbsky car Uroş, kral Vikaşin a Dubrovçane* : *Çasopis Musea Kr. Çeskeho*, LX (1886), 265; *Eduard Muralt*, *Essai de chronographie byzantine*. C. II. S. - Petersburg, 1871. 733. s.

Edirne mitropoliti Matheus'un 1390-da Moskova'ya geldiği, Rus kroniklerinde bildirilmekte ise de, bu seyahatin hedefi hakkında hiçbir kayıt yoktur. (*Polnoe sobranie ruskix letopisey*. C. VIII. S. - Petersburg, 1859, 60. s.

⁴ *Hammer*, a. y. 164. s.

⁵ *Constantin Jos. Jireçek*, *Geschichte der Bulgaren*. Prag, 1876. 321. s. Jireçek'e göre, Murat, babası Orhan'ın 1362 martında vaki ölümünden sonra tahta oturmuş ve saltanatının ikinci yılında, yani 1363-te Edirne'yi Bizanslılardan almıştır.

⁶ *Nikov*, a. y. 50. s.; *Georg Ostrogorsky*, *Geschichte des byzantinischen Staates*. München, 1940. 377. s. *N. Jorga* (*Geschichte des osmanischen Reiches*. Erster Band. Gotha, 1908. 210 - 211 s.) ve *A. A. Vasiliev* (*Histoire de l'Empire byzantin*. Paris, 1932. 308. s.) tarih vermekten içtinabetmişlerdir.

⁷ *Jireçek*, *Srbsky car Uroş* 264-265. sayfadaki not. Bu kronik *Boor* tarafından *Nicephori archiep. Constantinopolitani opuscula historica* (Lipsiae. 1880)

Edirne'nin Türkler tarafından zaptına ait en eski tarihe Türk kaynaklarında tesadüf edilmektedir⁸. Bu kaynaklar arasında sözde tarihi vesika kıymetinde olduğu için ilk olarak Feridun Bey'in Münşaatını anmak lâzımdır⁹. Burada Edirne'nin zaptından da bahseden birkaç mektup verilmiştir. 1 zilkade 763 (21 ağustos 1362)¹⁰ tarihinde Bursa'da yazılmış olan birinci mektupta, sultan Murat, Acem şahı Evis'e, Edirne'nin Hacı İlbey tarafından alındığını ve şehir komutanının esir edilerek Bursa'ya götürüldüğünü bildirmektedir¹¹. Tarihsiz olan ikinci mektup, Karaman sultanı tarafından yazılmıştır. Karaman sultanı, Edirne ile başka şehirlerin alınmasından ve umumiyetle islâm silâhının başarısından dolayı sultan Murat'ı tebrik etmektedir¹². Üçüncü mektup, 1 recep 764 (16 nisan 1363) tarihinde Murat tarafından Karaman sultanına karşılık olarak yazılmıştır¹³. Yine tarihsiz olan dördüncü mektup, Edirne'nin ve başka şehirlerin zaptı ve başkentini Bursa'dan Edirne'ye nakli münasebetiyle sultan Murat'a hitaben Canik han tarafından yazılmıştır¹⁴. Beşinci mektup, Murat tarafından Canik hana karşılık olarak Edirne'den 20 zilhicce 770 (26 temmuz 1369) tarihinde gönderilmiştir¹⁵.

Birtakım Türk kronikçileri ve seyyahları, Feridun'un Münşaatında verilen tarihlerden daha eski tarihler de bildirmektedirler. Osmanlı devletinin en eski tarihçilerinden Aşıkpaşazade 761 (23. XI. 1359 - 11. XI. 1360)¹⁶, Sadeddin 762 (11. XI. 1360 - 31.X.1361)¹⁷,

adlı esere ek olarak yayımlanmıştır (230. s.). *Stoyan Novakoviç* (Srbî i turci XIV i XV veka. Beograd, 1893. 120, 208. s.) de aynı neticeye varmıştır.

⁸ Türk kaynakları hakkında bilgi edinmek için *Franz Babinger*'in *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke* (Leipzig, 1927) adlı eserine bakınız.

⁹ *Feridun Bey*, a. y. *Feridun Bey*'in Münşaatından *A. Şopov* (a. y.) ve *Dyakoviç* (a. y.) Bulgar tarihine ait tenkidsiz birtakım özetler çıkarmışlardır.

¹⁰ Hierî tarihleri milâdî tarihlere çevirmek için *Faik Reşit Unat*'ın Hierî tarihleri milâdî tarihe çevirme kılavuzu (Ankara, 1940) adlı eserini kullandım.

¹¹ *Feridun Bey*, a. y. 95. s.; *Şopov* a. y. 2. s.

¹² *Feridun Bey*, a. y. 95. s. *Şopov*, a. y. 1-2 s.

¹³ *Feridun Bey*, a. y. 96. s. *Şopov*, a. y. 2. s.

¹⁴ *Feridun Bey*, a. y. 96. s. *Şopov*, a. y. 3. s.

¹⁵ *Feridun Bey*, a. y. 96. s. *Şopov*, a. y. 3. s.

¹⁶ *Die altosmanische Chronik des Aşıkpaşazade. Auf Grund mehrer neuentdeckten Handschriften von neuem herausgegeben von F. Giese. Leipzig, 1929. 49 s. Aşıkpaşazade hakkında Babinger'in eserine bakınız. 35 s. ve mütâakıp.*

¹⁷ *Saidino*, a. y. 83. s. *Sadeddin* hakkında *Babinger*'e bakınız. 123. s. ve mütâakıp.

Lewenklaw 761 (23. XI. 1359 - 11. XI. 1360)¹⁸, Hammer'in dayandığı bütün diğer kronikçiler 763 (31. X. 1361 - 21. X. 1362)¹⁹, Hacı Kalfa 762 (11. XI. 1360 - 31. X. 1361)²⁰ tarihini göstermektedirler. Görülüyor ki Türk kaynaklarına göre, Edirne 761 - 763 (23. XI. 1359-21. X. 1362) yılları arasında alınmıştır.

Bu tarihe karşı birçok mülâhazalar ileri sürülebilir.

Her şeyden önce, Feridun'un eseri daha geç çağlara ait bir uydurmadır. Bilhassa kronolojik bilgileri hiç de itimada lâyık değildir²¹. Edirne'nin zaptına ait mektuplarda da ayrılıklar vardır. Meselâ, Murat'ın ilk mektubu 763 tarihini taşıdığı halde son mektubu 770-e aittir. Murat'ın 7 yıl önce kazandığı zaferler münasebetiyle tebrik mektupları alacağını veya vaktinde aldığı bir mektuba bu kadar geç karşılık vereceğini tasavvur etmek güçtür.

Bundan başka, Türk kaynaklarının aynı tarihi vermediklerini de belirtmek icabetmektedir. Birtakım kaynaklar 761 tarihini kaydettikleri halde, başka kaynaklar 762, 763 v. s. yıllarını vermektedirler. Bu cihet gösteriyor ki kronikçi ve coğrafyacılar Edirne'nin zaptı tarihini itimada şayan kaynaklara dayanarak değil, keyff olarak rivayet ve hikâyelere istinaden tâyin etmişlerdir²².

¹⁸ Lewenklaw, a. y. 7. s.

¹⁹ Hammer, a. y. 164. s. Türk kronikçileri hakkında Babinger'e bakınız.

²⁰ Chadschi Chalfa, a. y. 2. s. Hacı Kalfa hakkında Babinger'e bakınız. 195. s. ve mütaakıp.

²¹ Krş. Babinger a. y. 107-108 s. : «Die muşa'at, die man bis in die neueste Zeit mehrmals als vollwertige Geschichtsquelle betrachtet hat, sind in ihrer Glaubwürdigkeit erheblich anzuzweifeln. Das Werk wimmelt von Fälschungen vor allem älterer Urkunden, so dass es mit der grössten Vorsicht herangezogen werden muss. Die eingehenden Untersuchungen Mükrimin Chalil Bej's in der TTEM, Heft 63 : 77, 78, 79, 81 (Stambul, 1921 ff.) haben den bündigen Beweis erbracht, dass ein grosser Teil der Schriftstücke in der F., schon Sammlung auf Fälschungen beruht. Von den Urkunden, die F. von Augen gehabt zu haben sich den Anschein gibt, ist denn auch bisher keine einzige zutage gekommen. Inhaltlich bieten gerade die Schriftstücke der älteren osmanischen Zeit nicht mehr als die alten Chroniken und stehen vielfach in Widerspruch mit den durch Münzen, Inschriften und andere Denkmäler gesicherten Tatsachen und Zeitangaben (Vgl. J. H. Mordtmann, in «Der Islam», XIV (1925), 362 f. Anm.)»

²² Bu, yalnız tetkik ettiğimiz tarihe ait olmayıp 1389-a kadar umumiyetle Türk kronikçileri tarafından verilen her tarihe aittir.

Türk kronikleri Bizans kaynakları ile karşılaştırıldığı zaman, Türk tarihlerinin kronoloji bakımından itinasız oldukları anlaşılır²³.

Edirne'nin sultan Murat zamanında alındığını bütün Türk kaynakları bildirmektedirler. Murat'ın, babası Orhan'ın ölümünü mütaakıp 1362 yılı mart ayından sonra tahta çıktığı artık katî olarak tesbit edilmiştir²⁵. Şu halde şehir, 1362 martından sonra alınmıştır. Fazla olarak, başka haberlere göre, şehir bu tarihte Bizanslıların elinde bulunmaktadır²⁵.

Türk kaynaklarında en son tarih olarak geçen 1362 ekimine, yani hicrî 763 yılı sonuna kadar da Edirne henüz Türklerin eline düşmemiştir. Bunu başka iki cihet de desteklemektedir. Cantacuzenos'un 1364 yazına ait olaylara kadar varan hâtıralarında²⁶ Edirne'nin Türkler tarafından zaptı hakkında hiçbir bilgi yoktur.

Cantacuzenos kitabının son bölümlerinde daha ziyade özel aile işlerinden bassetmekle beraber, o devirde vuku bulan Gelibolu'nun işgali²⁷, 1363 - 1364 Bulgar - Bizans harbi²⁸ ve nihayet patrik Kalista'nın ölümü²⁹ gibi Edirne'nin kaybından şüphesiz pek daha ehemmiyetsiz olayları bildirdiği gibi Bizans'ın ikinci başkentinin zaptını haber vermek için yer ve imkân bulurdu. Bilhassa Gelibolu'nun işgali üzerinde epeyce durarak Türklerin Bakan yarımadasına akınları hakkında 1366 ve 1368-de verdiği iki propaganda söylevinde Bizans'ın o çağdaki durumu ve Türklerin Balkan yarımadasına akınları hakkında - bilhassa Gelibolu'nun işgali üzerinde

²³ Krş. P. Mutavçiev, Bojenışkiyat nadpis: Spisanie na Bılgarskata Akademiya na Naukite XXII (1921), 101: «Türk müelliflerinin kronolojisi o kadar karışıktır ki, bunlardan istifade ile ... en büyük hatalara düşmek mümkündür.»

²⁴ Krş. Peter Gharanis, Les Βροχέα χρανικά comme source historique: Byzantion XIII (1938), 349 - 351.

²⁵ Jireček'in N. Jorga'nın Geschichte des osmanischen Reiches adlı eseri hakkındaki tahliline bakınız: Byzantinische Zeitschrift XVIII (1909), 582 - 583; Nikov, a. y. 50 s.

²⁶ Bu hususta bakınız: C. Jireček, Zur Würdigung der neuentdeckten bulgarischen Chronik: Archiv für slavische Philologie XIV (1892), 256.

²⁷ Cantacuzenos: Migne, Patrologia graeca, C. 154, col. 289.

²⁸ Cantacuzenos, col. 368; Jireček: Byzantinische Zeitschrift XVIII (1909), 583 ile de karşılaştırınız.

²⁹ Cantacuzenos, col. 363; Jireček, Zur Würdigung v. s. 256. s. ve Jireček, İstoriya srba. Prvi deo. Beograd, 1911. 408-409. s. ile de karşılaştırınız.

fazla durarak³⁰ - umumiyetle bol bilgi veren Dem. Cydones³¹ dahi Edirne'nin Türkler tarafından işgaline dair hiçbir haber vermemektedir. O çağda Bizans'ın başına gelen felâketleri sıra ile sayan Cydones'in imparatorluk için bu kadar önemli bir şehrin kaybını anmaması imkânsızdır.

Türk kaynaklarında bildirilen tarihe karşı üçüncü bir mülâhaza da vardır. Murat, Balkan yarımadasında katî olarak yerleştikten sonra, Türk imparatorluğunun merkezini Anadolu'dan Avrupa'ya nakletmek kararını verdiği zaman, başkent olarak Edirne'yi değil, 1361-de alınan Dimetoka'yı seçmiştir³². Eğer Edirne bu sıralarda Türk hâkimiyetinde olsa idi, Cantacuzenos'un başşehri olduğuna bakmıyarak, ehemmiyet bakımından Bizans'ın ikinci şehri yerine Murat Dimetoka'yı tercih etmezdi. Dimetoka'da Murat birkaç yıl geçirmiştir. Burada kendine bir saray da yaptırmıştır ki, XVII. yüzyılda Hacı Kalfa tarafından tasvir edilmiştir³³.

Yine aynı mülâhazalar dolayısıyla Edirne'nin zaptına ait Venedik kroniklerinin verdikleri tarih de kabul edilemez³⁴. Venedik kaynakları, bu önemli olayın 1361 tarihinden önce vuku bulunduğunu bildirmektedirler. Çünkü Venedikte Edirne'nin zaptı haberi 14 mart 1361 tarihinde yayılmıştır³⁵. Bizans kroniklerinin Edirne'nin Türkler tarafından zaptına ait verdikleri malûmat daha muhtemeldir³⁶. Bizans kaynaklarına göre bu önemli olay 1369 yılında vuku bulmuştur. Aynı tarih Rus kroniklerinde de geçmek-

³⁰ *Dem. Cydonii oratio de admittendo Latinorum subsidio: Migne, Patr. graeca, C. 154, col. 959 ve m. Cydones'in söylevlerinin tarihleri için Jireçek'e bakınız. (Zur Würdigung v. s. 263-264. s).*

³¹ *Cydones, col. 1012-1013.*

³² *Jireçek, Zur Würdigung v. s. 260. s.*

³³ *Chadschi Chalfa, a. y. 65-66. s.*

³⁴ *Oskar Halecki, Un empereur de Byzance à Rome: Travaux historique de la Société des sciences et des lettres de Varsovie VIII (1930), 75. Bu haberin sıhhatine karşı bizzat Halecki de şüphe beslemektedir.*

³⁵ Σπ. Λάμπρος — Κ. Παμάντος, *Βραχέα χρονικά. Παβγ, 1982.*

³⁶ A. y. S. 4, II 6; S. 11, VII 33; S. 30, XIV 26; S. 33, XV 4; S. 37, XX 3; S. 42, XXIV 6; S. 52, XXVIII 5; S. 58, XXXI 3; S. 63, XXXV 8; S. 64, XXXVII 3; S. 66, XXXVIII 7.8; S. 67, XXXIX 2; S. 75, XLIII 27.

³⁷ *Polnoe sobranie russkix letopisey, C. VII, 251. s.*

tedir³⁸. Ancak, bu kronikler de yine Bizans kaynaklarına dayanmaktadır.

Bu tarihin gerçekliğine karşı Sırp kroniklerini ve Chalco-candyles ile Luccari'yi gösterebiliriz. Bu kaynaklar, Edirne'nin zaptını Çirmen muharebesinin (26 Eylül 1371) bir neticesi olarak gösterirler. Sırp kroniklerinde: "Sultan Otman kiral Vukaşin'i ve despot Ugleşa'yı Makedonya'da Meriç boyunda . . . öldürdü ve Edirne'yi aldı," denilmektedir³⁹. Chalco-candyles, önce Çirmen muharebesini ve Ugleşa ile Vukaşin'in ölümünü tasvirle şu surette devam ediyor: "ὡς οὖν αὐτήν τήν νίκην εὐκλεῆ καὶ περιφανῆ ἀνέλετο Σουλαϊμάνησ, τό τε πόλιμα, ὃ ἐπολιόρκει πρότερον, παρεστήσατο, καὶ Ὀρεσιτιάδα τήν Ἀδριανούπολιν καλουμένην ἐλαύνων ἐπολιόρκει,"⁴⁰.

Süreksiz bir kuşatmadan sonra şehir alınmış⁴¹. Öbür yandan Luccari de Çirmen muharebesini ve Vukaşin ile Ugleşa'nın ölümünü etraflı olarak anlatıyor ve Edirne'nin, Filibe'nin, Eski-Zağra'nın, Yambolu'nun ve başka şehirlerin zaptını bu muharebeye atfediyor⁴².

Artık tesbit edilmiş olduğu gibi, Sırp kroniklerinin Çirmen muharebesine ait kronolojisi tamamiyle itimada şayandır⁴³. Bu muharebenin tarihine karşı bugün hiç şüphe beslenilmemektedir. O halde, kronikçinin verdiği haberin ikinci kısmı da neden doğru olmasın? Fazla olarak, bu haber başka kaynaklar tarafından da desteklenmektedir. Chalco-candyles ve Luccari tarafından Murat'ın bundan epey önce ölen kardeşinin anılması, verdikleri malûmatın gerçekliğini katiyen azaltmamaktadır. Komutanların

³⁸ Lyub. Stoyanoviç, Stari srpski rodoslovi i letopisi: Zbornik za istoriju, jezik i knjizevnost srpskog naroda. Prvo odeljene. XVI. c. 209. s.

³⁹ Chalco-candyles, a. y. 28. s.

⁴⁰ A. y. 29. s.

⁴¹ Luccari, a. y. 108. s.

⁴² E. Kouaçeвиç, Nekoliko xronološkix ispravka u srbskoj istoriu: Godišnjica Nikole Çupića XIII, 402-4.

⁴³ Luccari, a. y. 108 s. Luccari'nin kitabı hakkında bakınız: V. Makuşev, İzsledovaniya ob istoričeskix pamyatnikax i bitopisatelyax Dubrovnika. St. Petersburg, 1867. 101-105 s. Luccari'nin Bulgaristan'ı ziyaret ettiğini belirtmek lâzımdır. Ezcümle Baçkovo manastırını da ziyaret etmiş ve burada İvan Aleksandır'ın tabii büyüklükteki bir portresini görmüştür. Bakınız: V. N. Zlatarski, De i koga e bil zatočen i umrel bilgarskiyat patriarx Evtimiy? Letopis na bilgarskoto knijovno drujestvo VI (1905), 125.

adları daha geç kronikçiler tarafından umumiyetle daima tam olarak verilmezler; bu bakımdan o devre ait Türk kroniklerinde olduğu gibi Batı ve Bulgar kaynaklarında da karışıklıklar vardır. Şurasını belirtmeliyiz ki, Luccari, Chalcocandyles'ten başka, bilmediğimiz bir Bulgar kaynağından da faydalanmıştır. Çünkü Eski-Zağra şehrinin eski Borivgrad adını anmaktadır. Luccari'nin kitabı çıktığı zaman (1605) Boruy veya Boruygrad adı artık unutulmuş ve yerine Türkçe Eski-Zağra veya yalnız Zağra adı geçmişti⁴⁴. Bizim için mühim olan cihet, tetkik ettiğimiz olay hakkında birbiri ile hiç münasebeti olmayan üç kaynağın aynı malûmatı vermesidir.

Edirne'nin zaptının, Çirmen muharebesiyle münasabette olduğunu yahut, ters olarak, bu muharebenin Edirne çevresindeki birtakım olaylarla⁴⁵ veya şehrin Türkler tarafından kuşatılmasıyla ilgili olduğunu başka cihetler de göstermektedir.

Her şeyden önce, Bizans ile despot Uğleşa arasındaki sıkı diplomaşi faaliyetini belirtmek lâzımdır. Bu faaliyetin neticesi olarak Stefan Duşan'ın cülûsundan ve Sırp patrikliğinin kuruluşundan sonra ayrılmış olan İstanbul ve Sırp kilisesi arasında bir anlaşma yapılmıştır⁴⁶. Bu olay her şeyden önce, Bizans'ın Türk akınları neticesinde ciddi bir kaygıya düştüğünü göstermektedir. İmparatorluk, toprakları yakın bir tehdit altında bulunan komşu Uğleşa'dan iyi bir müttefik arıyamazdı. Bizans ile Uğleşa arasındaki ittifakın sağlam ve faal olabilmesi için, ortadaki bütün anlaşmazlıkların kaldırılması icabediyordu.

Bundan sonra Vukaşin'in askerlerinin batıdan doğuya doğru acele ilerleyişlerini belirtmek lâzımdır. 1371 yılı haziranında Vukaşin, oğlu Marko ve damadı Cura Bâlşiç, İşkodra yanında askerleriyle birlikte kamp kurarak, buradan kuzey-batı komşusu jupan Nikola Altomanoviç'e hücum etmek düşüncesinde imiş. Fakat, belki de, bu sırada İstanbul hükûmetiyle Türklere karşı müşterek mücadele için konuşmalar yapan kardeşi Uğleşa tarafından çağrıla-

⁴⁴ *Lewenclaw*, a. y. 7. s. XVI. yüzyılın sonunda Avrupa'da ilk defa olarak bir Türk tarihi yazan *Lewenclaw* Eski-Zağra'nın eski adını bilmemektedir. Bu adı XV. yüzyıl başında Türk kronikçileri de tanımamaktadırlar.

⁴⁵ Bu iki olay arasındaki ilgiyi daha *Novakoviç* (a. y. 121. s.) belirtmişti.

⁴⁶ Anlaşma hakkındaki patrik kararı 1371 yılı mayısına aittir. Bakınız: *Novakoviç*, a. y. 154-155. s.

rak, askerleriyle birlikte ansızın Edirne istikametinde hareket etmiştir⁴⁷. Vukaşin'in Adriyatik denizi kıyılarından Trakya'da Meriç nehrine kadar acele ilerlemesi, sebepsiz olamazdı: bu hareket behemahal hem Bizans İmparatorluğunu, hem de Sırp devletini-bilhassa despot Ugleşa'nın idaresinde bulunan güney-doğu kısmını -aynı derecede tehdideden mühim bir hâdisenin tesiri altında yapılmıştır. Ugleşa ve Vukaşin ordularının Edirne'ye doğru hareket etmesi, bu tehlikenin ancak Edirne'yi tehdidettiğini göstermektedir. Doğrudan doğruya Bizans Trakyası'nın başka bir bölümü veya Ugleşa'nın memleketi tehlikede olsa idi, askerî harekâtın o kadar kuzeyde yapılmasına lüzum olmaz, askerler de Seres etrafındaki muharebeden Türk hududuna doğru o kadar sola sapsamazlardı⁴⁸.

Olayların çağdaşı rahip İsay'a'nın⁴⁹ ve Türk kronikçilerinin⁵⁰ iddiasına göre, Vukaşin tarafından Edirne'ye doğru yapılan akının hedefi, Türkleri Avrupa'dan Anadolu'ya çekilmeğe mecbur etmektir. Bu, tamamiyle kabul edilebilir. Fakat, bu takdirde, Ugleşa ve Vukaşin'in orduları Türk devletinin Avrupa'daki merkezine, Dimetokaya doğru, yahut ilk hareket noktalarına, Gelibolu'ya doğru ilerliyerek, Türk topraklarının uçlarına gitmezlerdi. Gelibolu bölge-

⁴⁷ *Jireček*, *İstoriija srba*. 418. s.

⁴⁸ Türk kronikçilerine dayanan *Novakoviç*'in (a. y. 169. s.) Ugleşa ve Vukaşin tarafından yapılan seferin, Filibe'nin Türkler tarafından zaptından ileri geldiği hakkındaki iddiası yersizdir (*Zinkeisen*'e de bakınız. A. y. 224. s.) Türkler, Filibe şehri mutasarrıfı Filip'e taarruz etmişlerse, mutasarrıfın Vukaşin ve Ugleşa'dan yardım istemesine ortada bir sebep yoktur: Bu devirde Filibe Bulgaristan hudutları içinde bulunmakta olduğuna göre, şehrin müjafası ancak Bulgar çarı tarafından temin edilebilirdi. Ancak, Bulgarlar Çirmen muharebesine iştirak etmemişler, tarafsız kalmışlardır. Ugleşa'nın ve Vukaşin'in askerleri, Güney-Trakya'dan (Akdeniz Trakyası'ndan) geçerek kuzeye dönmüşlerdir. Tıpkı bunun gibi, *Novakoviç*'in bu askerlerden bir kısmının Köstendil, Dupniça ve Samokov'dan geçtikleri hakkındaki tahmini de kabul edilemez. Bu sıralarda ve daha sonraları Dupniça ve Samokov Bulgar hâkimiyetinde bulunmakta idi. (İvan Şişman'ın Rila manastırına verdiği berata bakınız.) Bulgar çarının tarafsız kaldığına göre, Şişman'ın Ugleşa'ya ve Vukaşin'e Bulgar toprağından geçmek müsaadesi vereceği muhtemel değildir.

⁴⁹ *Jordan Ivanov*, *Bilgarski starini iz Makedoniya*. İkinci basım. Sofya, 1931. 226. s.

⁵⁰ *Walter F. A. Behrner* — *A. T. Berliç*, *Quellen für serbische Geschichte*. Wien, 1857. 7, 29. s.

sine yapılacak bir akın, kendilerine büyük imkânlar bağışlıyarak, Türkleri Anadolu'dan yardım imkânından mahrum edecekti. Akının kuzeye, Rodop dağlarının eteklerine doğru yönetilmesi, türlü mahiyette zorluklar arz etmektedir. Buna rağmen, Ugleşa ve Vukaşin'in Edirne'ye doğru yürümesinin bu şehir etrafında birtakım katî neticeli olaylarla ilgili olduğu meydandadır.

Belirtilen mülâhazalara ve kaynak haberlerine dayanarak kabul etmek lâzımdır ki Vukaşin ve Ugleşa tarafından yapılan akının hedefi, kuşatılmış olan Edirne'nin durumunu hafifletmek ve bundan sonra Türkleri Avrupa'dan çıkarmaktı. Saydığımız kaynaklara uygun olarak ve hıristiyan ordularının Çirmende 25/26 eylül 1371 gecesi bozguna uğramasının, muzaffer Türk ordularına Edirne'yi katî surette zaptetmek ve şehirde sağlam olarak yerleşmek imkânını verdiğini kabul etmek lâzım gelecektir. Bundan dolayı, Edirne'nin 1371 yılı eylülünün sonunda veya ekim başlarında Türklerin eline düştüğünü kabul etmek icabedecektir.
